

Peter Weibel

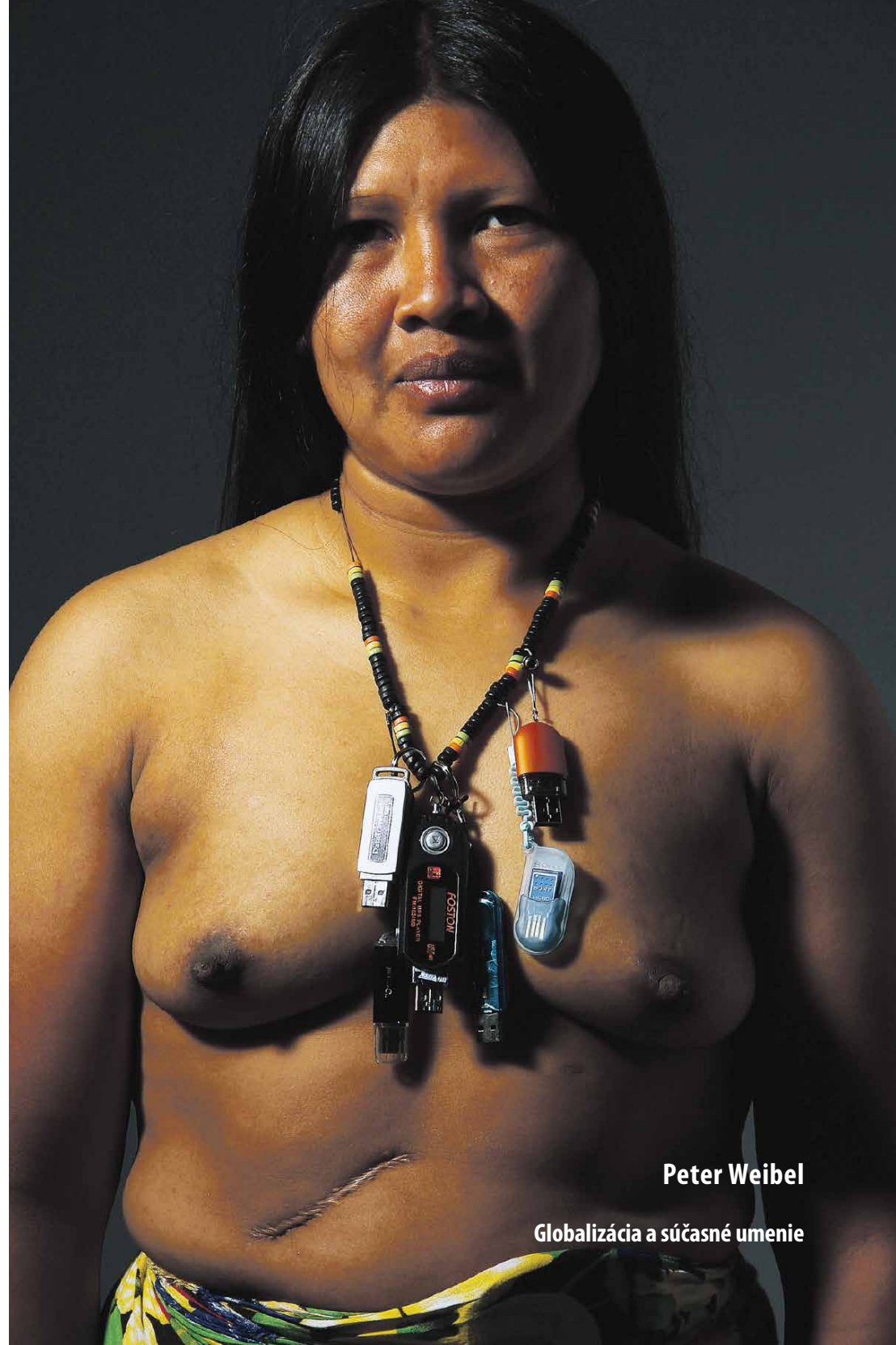
Globalization and Contemporary Art

Text is a shortened version of the study, which was originally published in *The Global Contemporary and the Rise of New Art Worlds* edited by Hans Belting, Andrea Buddensieg, and Peter Weibel (ZKM / Center for Art and Media Karlsruhe, 2013).

Peter Weibel, Prof. Dr. is an Austrian artist, curator and theoretician. Since 1999 he is the Chairman of the ZKM | Center for Art and Media Karlsruhe. As theoretician and curator, he pleaded for a form of art and art history that includes history of technology and history of science. In his function as a university professor and director of institutions like the Ars Electronica, Linz, the Institute for New Media in Frankfurt and the ZKM | Center for Art and Media Karlsruhe, he influenced the European Scene of contemporary art through conferences, exhibitions and publications.

Erika & Javier (žijú a pracujú v Asuncióni, Paraguaj): Váha pamäti, 2007, digitálna tlač na vinyli, 315 x 210 cm

Váha pamäti je veľkorozmerná tlač paraguajskej umeleckej dvojice, na ktorej je zobrazená indiánska žena z kmeňa Guaraniov s náhrdelníkom, ktorý na prvý pohľad vyzerá ako tradičná ozdoba. V skutočnosti ho tvorí šesť USB kľúčov s dvanástimi gigabajtmi informácií o medzinárodnom programe proti chudobe v Latinskej Amerike... Dielo kladie otázky o stereotypoch ako napríklad predstava o údajnej etnickej autenticite, čím otvára väčší komplex otázok súvisiacich so stretom rôznych civilizácií vrátane privlastňovania si niektorých znakov iných kultúr. Zaradené do sekcie výstavy Svetové umenie. Kabinet kuriozít v čase postkolonializmu.

Peter Weibel

Globalizácia a súčasné umenie

Adrian Paci (nar. 1961, Shkodra, Albánsko, žije a pracuje v Miláne): Centrum dočasného trvania, 2007, digitálna tlač na alumíniu, 98 x 180 cm

Fotografia albánskeho umelca s názvom Centrum dočasného trvania je časťou rovnomenného videa z roku 2007. Ukazuje ľudí tmavej pleti a Hispáncov na schodoch, ktoré zjavne nevedú nikam. Divák sa nikdy nedozvie, či títo ľudia majú byť deportovaní, alebo sa chystajú vydať na cestu do inej, bližšie neurčenej destinácie. Táto ľudská falanga, ktorú pravdepodobne nikdy žiadne lietadlo nezoberie, je stelesnením sklamaných nádejí. Nieкто tu môže odhaliť iróniu či dokonca sebaíroniu, ale možno ide o vyjadrenie historického uvedomenia si premenlivosti štátov a identít. (AE)
Zaradené do sekcie výstavy Svetový čas: Svet ako tranzitná zóna.

Jedným z dôsledkov globalizácie sú zosilnené zrážky rôznych kultúr, náboženstiev a jazykov, ako aj etnických a národných identít. V súčasnosti existujú dve hlavné hypotézy, ako vysvetliť z nich plynúce konflikty a rozpory. Podľa prvej, ktorú sformuloval Samuel H. Huntington, je stret civilizácií postavený na konflikte¹, čo znamená, že ide o znepriatelených odporcov a prívržencov. Na druhej strane však existuje nádej, že príde k „stretnutiu kultúr“ – tak ako navrhuje kniha *Kampabsage* (2007)² Ilju Trojanowa a Ranjita Hoskota. Môj model výkladu sa naproti tomu odvíja od teórie prepisovania.

Táto teória vychádza z poznania, že liberálno-demokratické termíny ako integrácia alebo asimilácia sú v skutočnosti o dvojici pojmov inklúzia (zahrnutie) a exklúzia (vylúčenie). Preto nie je možné jednoducho zistiť, či tí, ktorí sa neintegrujú alebo neasimilujú, sú vylúčení zo spoločnosti. Nejde iba o preukázanie toho, že niektoré skupiny obyvateľstva sú z účasti vo funkčných sociálnych systémoch vylúčené. Cieľom tiež nie je definovať problémy, ktoré vznikajú ako výsledok triednych pravidiel. Tieto prístupy bagatelizujú problém exklúzie, pretože inklúzia môže existovať len vtedy, ak je možná exklúzia. Exklúzia a inklúzia sú systému vlastné a sú preň dôležité. Už v roku 1996 som zorganizoval prvú výstavu, ktorá pokrývala tematický komplex globalizácie, migrácie a postkolonializmu. Nazval som ju *Inklúzia/Exklúzia* (steirischer herbst, Graz) a koncipoval ju ako „múzeum globálneho umenia“.

1 HUNTINGTON, Samuel P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996.
2 TROJANOW, Ilja – HOSKOTÉ, Ranjit: *Kampabsage. Kulturen bekämpfen sich nicht – sie fließen zusammen*. Munich: Blessing, 2007.

Hypotéza vyplývajúca z výstavy sa dotýka špeciálne Západu a jedného z najväčších západných vynálezov – modernity. Pre Európu a Severnú Ameriku (alebo európsku a severoamerickú os) je globalizácia prvým príkladom v histórii, kedy sa binárna opozícia neaplikuje na iných ľudí a iné štáty, ale môže byť aplikovaná dovnútra. Európa i Severná Amerika boli doteraz vždy schopné definovať, kto bol zahrnutý do príslušných národnostných, ekonomických alebo vojenských aliancií, a teda automaticky aj kto zahrnutý nebol. Teraz sa prvý raz (aspoň potenciálne) nachádzajú v situácii, kedy o tom, kto je zahrnutý alebo vylúčený, či už ekonomicky, politicky, alebo vojensky rozhodujú iné štáty. Táto skutočnosť znamená pre západnú globalizáciu aplikovanie pravidiel inklúzie a exklúzie na samú seba, čo na Západe vyvoláva nepokoj a napätie. Použitím mechanizmu inklúzie/exklúzie na samotný Západ je spochybnená západná dominancia nad svetom.

Mohli by sme sa pýtať, aké boli predpoklady pre túto západnú hegemoniu. Povedal by som, že to boli boromejské kruhy ekonomiky, politiky a umenia v znamení „kreatívnej deštrukcie“ (Joseph A. Schumpeter), čiže inovácia. Najbežnejšou odpoveďou, ktorá vysvetľuje vznik západnej hegemonie, je však vývoj suverénnych národných štátov a kapitalistický spôsob výroby. Rozšírenie kapitalistickej ekonomie v rámci globalizácie až po Čínu je celkom evidentné. Stúpa aj expanzia územnej siete národných štátov. Dokonca aj v Európe sa bývalé stredne veľké štáty ako napríklad Juhoslávia rozpadajú pod tlakom globalizácie na množstvo malých štátov. Globálne rozšírenie idey národného štátu sa aplikuje

Cai Yuan a Jian Jun Xi (narodení v Číne, žijú vo Veľkej Británii): Dvaja umelci močia na Duchampovu Fontánu, 2000, performance, Tate Modern, Londýn, farebné a ozvučené video, 1:35 min (natočil Eamon Lee)
Zaradené do sekcie výstavy Okrajové záležitosti. Praktiky umenia po modernizme.

v samotnej Európe vo forme re-nacionalizácie. Z toho vyplýva, že mocné sily, ktoré kedysi viedli ku globálnej hegemonii Západu – a síce, národný štát a kapitalizmus – sú ohrozené zvnútra. Modernita nebola ničím iným, len kultúrnym vyjadrením týchto dvoch síl a súčasťou európskej expanzie. V tomto zmysle bola globalizácia iba pokračovaním toho, na čom pracovala kolonizácia, ktorá bola postavená na vyhladzovaní a vykorisťovaní „iného“.

Pokiaľ sa procesy modernizácie, kolonizácie a globalizácie týkali iba zvyšku sveta, nie samotnej Európy, Európa to, prirodzene, považovala za legitímne. Iba teraz, keď sú dôsledky tohto procesu vypuklé a tieto sily ohrozujú samotnú Európu – a síce, že Európa bude vymazaná ako niečo, čo je „iné“ – sú negatívne stránky modernizácie, kolonizácie a globalizácie uznané.

Je príznačné, že kontúry postmoderného poriadku a postmodernej kultúry boli narysované v osemdesiatych rokoch 20. storočia ako reakcia na vznikajúce konflikty a únik pred nimi. Idey postmodernizmu boli prvými spornými

a zúfalými pokusmi rozviazať symbolický boromejský uzol zväzujúci národný štát, kapitalizmus a modernitu. Tento proces nemohol byť úspešný, pretože postmodernizmus neakceptoval mechanizmus inkluzie a exklúzie, na ktorom je modernita založená. Ak sledujeme teóriu Niklasa Luhmanna, načrtnutú v jeho knihe *Die Gesellschaft der Gesellschaft*³ z roku 1997, musíme s ním súhlasiť, že problémy vylúčenia sú nevyhnutnými dôsledkami diferenciací sociálneho systému a že modernita – a najmä moderné umenie – je presným obrazom takýchto funkčných diferenciací.

Diferenciácia sociálnych systémov, na ktorej je postavená moderná spoločnosť, spôsobuje, že zväčšovanie odchýlok, a teda aj vylúčenia, je neodvratné. Iba rozdiel medzi inklúziou a exklúziou umožňuje konštruovanie identít, čiže uzavretých subsystémov. V tomto zmysle je rozdiel medzi inklúziou a exklúziou meta-rozdielom, ktorý je zodpovedný za všetky ostatné rozdiely v rámci sociálneho systému. Nezávisle od toho, či je to národná, náboženská, etnická, lingvistická, alebo kultúrna identita, každá konštrukcia identity je výsledkom takýchto operácií rozdielu a vylúčenia, pretože tento proces určuje, či členovia funkčného systému veria alebo neveria v rovnakého Boha, hovoria rovnakým jazykom, alebo patria k rovnakej etnickej skupine. Iba ak je tento rozdiel zistený, môže byť identita skupiny definovaná. Zisťovanie rozdielov je predpokladom pre budovanie identity.

V tomto zmysle sú inkluzia a exklúzia aj meta-rozdielom pre rozlišovanie medzi spravodlivým a nespravodlivým, morálnym a nemorálnym či kultúrou a barbarizmom. Napokon, proces diferenciacie znamená aplikovať mechanizmus inkluzie a exklúzie. Keďže modernizmus je produktom diferenciacie, i v ňom sa aplikujú pravidlá začlenenia a vylúčenia. Z tohto dôvodu neexistuje jednoduché riešenie na obranu proti tendenciám k exklúzii (vylúčeniu). Všetky liberálno-demokratické projekty, všetky tvrdenia moderny, ktoré sľubujú, že priestor sociálnej a kultúrnej inkluzie bude otvorený, skôr či neskôr uplatňujú mechanizmus exklúzie. Jedným z vedľajších efektov moderných spoločností nevyhnutne – aj keď nevedomky – postavených na mechanizme vylúčovania je rastúci svet alternatív, ktoré proti týmto vylúčeniam protestujú. Napriek tomu, že vo veku globalizácie je legitímnosť diferencovaných systémov a subsystémov spochybňovaná dotykmi s inými funkčnými systémami, kritika mechanizmov inkluzie a exklúzie vrcholí.

Aby sme sa vyhli nedorozumeniu, globalizácia je výsledkom a produktom západnej modernity, ale práve teraz, v tomto historickom momente sa obracia proti tým, čo ju stvorili. Preto nepolemizuje o príslušnosti ku kultúre, národu, civilizácii – ako sa to artikuluje z hegemonického hľadiska v koncepte integrácie alebo asimilácie, ale sústreďuje sa na monopol mechanizmov inkluzie a exklúzie. Tí, čo sa integrujú, sa podrobia dominantnej kultúre. V podstate sa anulujú ako „iní“. Aby som uviedol aspoň jeden z množstva príkladov, ktoré sa denne objavujú, spomeniem prejav tureckého premiéra Recepta Tayyipa Erdoğanu v Nemecku vo februári 2011, v ktorom vyzval Turkov žijúcich v Nemecku, aby zostali hrdými Turkami. Znamená to, že ich vyzval, aby aj naďalej zostali „Inými“ a napriek tomu, že žijú v Nemecku, nestali sa Nemcami.

3 LUHMANN, Niklas: *Die Gesellschaft der Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997.

Ondřej Brody & Kristofer Paetau (1980, Praha; 1972 Borg, Fínsko, žije a pracuje v Rio de Janeiro): Mučenie Wang Bina v štandardnej, vysokej a muzeálnej kvalite, 2010, tri malby, olej na plátne, každá 110 x 160 cm

Umelci prostredníctvom e-mailu oslovili čínskych maliarov, aby podľa fotografie umučeného Wang Bina, člena v Číne prenasledovaného náboženského hnutia Falun Gong, vytvorili malby v štandardnej, vysokej a muzeálnej kvalite. Tri malby umiestnené vedľa seba by mali ilustrovať subjektivitu, s akou sa meradlom hodnoty stáva remeselná zručnosť. Toto kontroverzné dielo však upozorňuje aj na mocenské vzťahy, ktoré z obrazov vyplývajú: vzťah medzi cenzúrou a voyerizmom, umením, ktoré je na jednej strane prostriedkom kultivácie a na druhej komoditou na trhu, medzi zobrazovaním a ukazovaním.

Širší kontext tejto práce osvetľujú komentáre samotných autorov: „Naše vnímanie zvyčajne rozlišuje medzi obrazmi, ktoré pochádzajú z masmédií, a umeleckými obrazmi. Prvé využívame len ako nosiče informácií alebo pocitov, ktoré majú byť rýchlo spotrebované, druhé majú hodnotu samy o sebe... Od príchodu moderny sa tento údajne jasný poriadok obrazov stal sám predmetom umenia. Keď sú napríklad pominuteľné obrazy z masmédií neočakávane reprodukované technikami, ktoré nájdeme len v umení – keď sú zarámované a visia v múzeu – tento systém začína byť neistý a spolu s ním aj normy, podľa ktorých posudzujeme relevantnosť, jedinečnosť alebo krásu obrazov.“

Zaradené do sekcie výstavy Umenie ako komodita: Nová ekonomika a umelecký trh.

Mohli by sme povedať, že konflikt civilizácií vlastne vôbec neexistuje; iné kultúry si neželajú podrobiť sa monopolu Západu, teda odmietnuť vlastnú kultúru prostredníctvom mechanizmu zahrnutia a vylúčenia. Ostatné národy a civilizácie proti západnému monopolu bojujú a chcú sami určovať, kto a čo je zahrnuté alebo vylúčené. V dôsledku tohto súperenia o monopol nad mechanizmami inklúzie a exklúzie sa po roku 1989 začala nová epocha, pretože tento rok znamenal koniec západných monopolov. Vzostup umenia Ázie, Afriky, Južnej Ameriky a pod. v západných inštitúciách nie je ničím iným než legitímnym pokusom iných kultúr, národov a civilizácií odobrať Západu jeho monopol na vylučovanie. Ako poznamenal Hans Belting: „Definícia moderného umenia [...] bola postavená na dvojitom vylúčení.“⁴ Umelci z Ázie, Afriky, Južnej Ameriky a iní sa nechcú integrovať do západnej kultúry; to, čo chcú najviac, je prelomiť mechanizmy exklúzie. V tomto ohľade sa odlišujú od západného modernizmu. Globálne umenie po kolapsoch v roku 1989 nežiada o začlenenie do západného systému, ale ani naivne nepožaduje odstránenie všetkých mechanizmov inklúzie a exklúzie – rado by však rozbilo západný monopol. V tomto zmysle nové umelecké svety vytvárajú nové mechanizmy inklúzie a exklúzie, ktoré by som radšej popísal pomocou termínu prepisovanie než ako stret civilizácií alebo ich splynutie.

Idea prepisovania je založená na predpoklade, že každý systém obsahuje konečný počet prvkov a obmedzený počet pravidiel, podľa ktorých sa prvky môžu spájať a zoradovať. Tieto pravidlá sú pravidlami prepisovania. V jazyku predstavujú gramatiku, v spoločnosti ich možno nazvať kódexom správania, manželskými zákonmi, dopravnými predpismi či zásadami varenia. Ak považujeme spoločnosť za systém, potom je možné aj na ňu aplikovať ideu programov

⁴ BELTING, Hans: Contemporary Art as Global Art: A Critical Estimate. In: *The Global Art World: Audiences, Markets, and Museums*. Ostfildern: Hatje Cantz, 2009, s. 55.

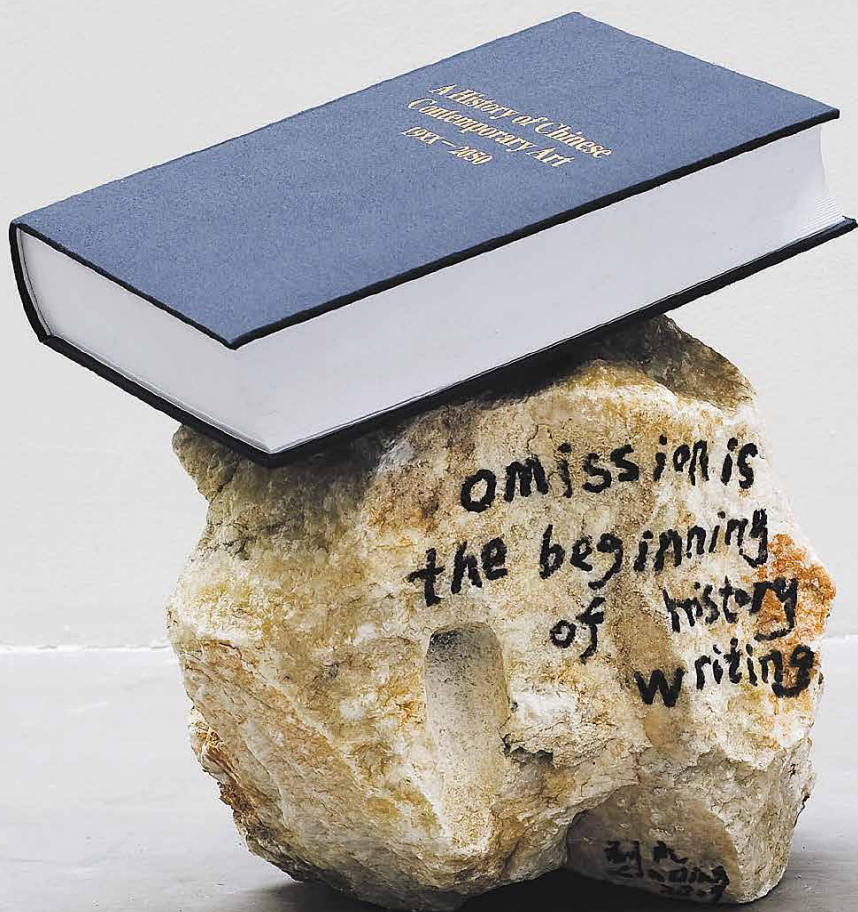
prepisovania... To, čo sa deje v prírode už celé milióny rokov, je konštantný proces prepisovania. Nazýva sa evolúcia.

Bolo by absurdné sa domnievať, že spoločenské systémy sú menej komplexné než tie prírodné. Takže berme do úvahy že sociálne systémy podliehajú prepisovaniu pravidiel rovnako ako všetky ostatné systémy. To, čo sme nazývali integráciou, asimiláciou, inklúziou a exklúziou, sú z tejto perspektívy iba procesy prepisovania.

Ukázať, ako presne tieto procesy prepisovania kultúr, ekonomických systémov a štátov prebiehajú pod tlakom globalizácie, bolo jedným zo základných cieľov výstavy *The Global Contemporary: Art Worlds After 1989* v Centre pre umenie a médiá v Karlsruhe v roku 2011. Výstava ukázala, ako súčasné globálne kultúrne a hospodárske zmeny prepisujú historické, etnické a kultúrne znaky. Svet umenia ponúka pohľad cez lupu na globálne procesy prepisovania.

Text je skrátenou verziou štúdie, ktorá bola pôvodne uverejnená v knihe The Global Contemporary and the Rise of New Art Worlds (editori Hans Belting, Andrea Buddensieg a Peter Weibel, ZKM/Center for Art and Media, Karlsruhe, 2013). Z angličtiny preložila Katarína Müllerová.

Prof. Dr. Peter Weibel je rakúsky umelec, kurátor a teoretik. Od roku 1999 je riaditeľom CEO ZKM | Centra pre umenie a médiá v Karlsruhe. Ako teoretik a kurátor sa venuje celému spektru problémov vrátane nových médií, histórie techniky a vedy. V pozícii univerzitného profesora a riaditeľa inštitúcií ako *Ars Electronica* v Linzi, *Ústav pre nové médiá vo Frankfurte* a *ZKM | Centrum pre umenie a médiá v Karlsruhe*, ako aj prostredníctvom konferencií, výstav a publikácií ovplyvnil európsku scénu súčasného umenia.

Anetta Mona Chişa & Lucia Tkáčová (1975, Nadlac, Rumunsko, žije v Prahe a Berlíne; Banská Štiavnica, žije v Prahe a Berlíne): Dôležitosť nič nerobiť (a o všetkom diskutovať), 2011 – 2012, divadelná hra napísaná na 5-eurových bankovkách
Zaradené do sekcie výstavy Artist-in-Residence program.

Liu Ding (1976, Changzhou, Čína, žije a pracuje v Pekingu): Vynechanie, 2009, kameň, kniha

Liu Ding je umelec a kurátor, ktorý vo svojich dielach skúma rôzne mechanizmy a pravidlá umeleckého systému. V práci Vynechanie skúma rámce histórie umenia. Dielo pozostáva z kusu mramoru, na ktorom je nápis „Vynechanie je začiatok písania histórie“. Ten je citátom z knihy História čínskeho súčasného umenia: 19XX – 2050, ktorá nebola doteraz napísaná.

Zaradené do sekcie výstavy Okrajové záležitosti: Praktiky umenia po modernizme.

JANA GERŽOVÁ / MILAN KREUZZIGER

Culture in the Times of Accelerated Globalization

An interview by the editor-in-chief with the author of the publication with the same title

RNDr. PhDr. Milan Kreuzzieger, PhD. is the researcher at The Center of Global Studies which is a joint center of the Institute of Philosophy at the Academy of Sciences and Charles University in Prague. He is focused on a question of intercultural relations and of an interpretation of cultures in the framework of globalization from the social and political points of view. He specializes in visual studies and transformations of identities in the global context.
milan.kzz@seznam.cz

JANA GERŽOVÁ / MILAN KREUZZIGER

Kultúra v čase zrýchlenej globalizácie Rozhovor šéfredaktorky s autorom rovnomennej publikácie

Jana Geržová: *Vaša kniha Kultura v době zrychlené globalizace s podtitulom Studie k transkulturnímu obratu vyšla v roku 2012 v nakladateľstve Filozofického ústavu AV ČR. Jedným z kľúčových pojmov, s ktorými pracujete, je transkulturný obrat. Opierajúc sa o relevantných západných, ale aj nezápadných autorov, tento transkulturný obrat vzťahujete na rozpad bipolárneho sveta po roku 1989 a interpretujete ho ako posun od kultúry chápanej v rámci národného štátu ku kultúre*